

MĂRTURII ÎN UNELE SCRIERI ȘI DOCUMENTE DESPRE TUDOR VLADIMIRESCU ȘI REVOLUȚIA DIN 1821

de **CONSTANTIN AL. MISCHIE**

și **NICOLAE AL. MISCHIE**

Astăzi, după 16 decenii de la evenimentele din 1821, marile idealuri ale neînfricatului și înflăcăratului revoluționar Tudor Vladimirescu, conducătorul marii revoluții pentru dreptate socială și eliberare națională din primăvara anului 1821, au devenit după lupte îndelungate o realitate pentru poporul român. În urma neîncetatelor lupte sociale destășurate, pe parcurs, de către cei mai buni fii ai poporului nostru, forțele cele mai revoluționare ale societății, clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român, au preluat pentru totdeauna puterea politică în țară și răsturnând de la conducerea țării moșierimea și burghezia, mobilizând întregul nostru popor construiesc în prezent societatea socialistă în care asuprirea și exploatarea omului de către om este definitiv înlăturată.

Astăzi când nimănui nu-i mai este frică de boier sau de vechilul acestuia că vine să-i ia din casă tot ce a agonisit în viața sa ori vine să-l bată ca pe hoji cu 25 de bice pe spina pentru neplata kirurilor, când nici urmă nu mai este din trufașa stăpînire turcească sau din perfida și distrugătoarea cîrmuire fanariotă, astăzi trăind în minunata noastră țară, România Socialistă, liberă, puternică, suverană, cu o economie în plină dezvoltare, cu un nivel de trai ridicat pentru întregul popor, ne plecăm cu emoție și recunoștință, cu respect și cu mîndrie în fața acestui mare fiu al patriei noastre, erou al renașterii naționale, în fața acestui mare fiu al Gorjului, precum și în fața miilor de panduri, care i-au fost

credincioși și au luptat alături de el și pe care deopotrivă îi cinștim.

Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu în 1821 a fost o explozie a nemulțumirilor poporului român, adunate de veacuri, o revoltă împotriva nedreptăților sociale făcute de boieri și slujbașii stăpînirii, o revoltă împotriva suferințelor și asupririi străine, împotriva jugului otoman și a domnilor fanarioți impuși de către turci. Din această cauză ea poate fi considerată în același timp, o mișcare de eliberare socială și o mișcare de eliberare națională, care a cuprins cele mai largi pături ale poporului român, unindu-le sub stindardul lui Tudor, forța principală a ei constituind-o țărani și pandurii din Oltenia.

Prin ridicarea țărănimii, a întregului popor, la lupta pentru înlăturarea robiei, a cruntelor asuprii, pentru cîștigarea drepturilor sociale și naționale, Tudor cu pandurii lui a trezit conștiința de luptă a poporului român, a orientat spre o nouă direcție această luptă, direcția de luptă spre definitivă și completa eliberare socială și națională, spre unitate și independență, spre făurirea României moderne, marcînd începutul unui drum nou de la care se desfășoară de fapt istoria noastră modernă. Pe acest drum au pășit îndrăzneț și puternic, în șir, revoluționarii de la 1848, unioniștii de la 1859, miile de țărani care au luptat în războiul pentru independență în 1877 împotriva turcilor, țărani martiri răsculați în 1907, ostașii care au murit pentru făurirea statului național unitar român în 1918, lupta fiind dusă apoi cu mai multă îndrîjire mai departe într-o formă mai organizată superioară, de către eroica noastră clasă muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare sub conducerea Partidului Comunist Român, care a condus poporul la eliberarea țării de sub jugul fascist în 1944, și în continuare de sub jugul exploataților de tot felul și a creat România Socialistă de azi, în care trăiesc strănepoții pandurilor care au luptat alături de Tudor.

Revoluția lui Tudor apare într-o perioadă cînd pe plan internațional marile puteri europene Austria, Prusia, Anglia și Rusia, după înfrîngerea definitivă a lui Napoleon își întemeiau politica lor reacționară pe consolidarea rînduieiilor feudale și înăbușirea mișcărilor revoluționare, stabilînd așa-zisul sistem al „echilibrului european”, consfințit de „Sfînta Alianță” în anul 1815. Omul cel mai reacționar al acestor timpuri era ministrul austriac Metternich, care aprecia ca un drept natural și sacru, dreptul marilor puteri de a interveni în treburile altor

state pentru a sugruma mișcările revoluționare,¹ reușind ca acest principiu să fie adoptat de către suveranii marilor puteri la congresele Sfintei Alianțe (Troppau 1820, Laybach 1821 și Verona 1822).

Cu toate că aceste regimuri absolutiste și feudale încă nu-și reveniseră după loviturile primite din partea revoluției franceze, ele au fost puse din nou în alertă de noile mișcări sociale și naționale ce au apărut în aproape toată Europa, în Spania, Portugalia, în Italia și în teritoriul ocupat de imperiul otoman, mișcări între care se numără și revoluția condusă de Tudor Vladimirescu.

Trebuie subliniat faptul că ideile revoluționare, acțiunea și forța revoluției din 1821 din Țara Românească au constituit o flacără puternică în focul revoluționar în care se găsea „foarte bolnavă” Europa de la începutul secolului al XIX-lea.

Aceste mișcări revoluționare izbucnind în diferite locuri ale Europei aveau scopuri și metode diferite și erau atent supravegheate de marile puteri care doreau și luau pe de o parte măsuri severe să le reprime, iar pe de altă parte, în cadrul contradicțiilor de interese dintre ele, doreau fiecare în același timp să le și folosească în ascuns pentru slăbirea celui alt partener, uneori încurajând una sau alta dintre mișcări, cum a fost cazul Rusiei cu mișcarea eteriștilor împotriva imperiului otoman.

În cadrul acestei situații din Europa, Principatele Române aveau ca suzeran Imperiul Otoman, iar la cîrma țării domnia fanarioți de tristă amintire M. Suțu în Moldova și Al. Suțu în Țara Românească, cu toată lista lor de boieri fanarioți flămânzi și hrăpăreți, care exploatau crîncen poporul, storcînd cît mai mulți bani pentru a-și plăti către turci funcțiile ce li se încredințaseră și totodată de a se îmbogăți cît mai repede.

Țara Românească era în acea perioadă la **nivelul boierimii**, bîntuită de tot felul de intrigi, fie împotriva „domnului Caragca” și a lui „Suțu” fie că grupuri de boieri luptau unii împotriva altora, formînd partide sau „tarafuri”,² care se dușmăneau între ele pentru a pune mîna pe scaunul domnesc cu orice preț, jertfînd interesele țării, ale poporului, pentru ambițiile lor. Unii voiau să ceară turcilor ca alegerea „domnului” să se facă din rîndul boierilor băștinași, nu dintre fanarioți; alții nu erau de acord cu aceasta, dar voiau ca măcar mitropolitul, episcopii și caimacanul să nu fie numiți dintre greci; iar alții legați prin rudenie sau interese de fanarioți, luptau împotriva primelor două partide; acest grup, acest partid, era cel mai

puternic și (după cum spune în memoriile sale Lt. col. rus I. P. Liprandi), „se întârea zilnic, deoarece, dintr-un spirit înăscut de invidie, **toți preferau mai curînd să stea sub jugul unui străin, decît să vadă pe unul dintre compatrioții sau (dintre iudele lor, stăpînul lor**”.

Așa cum ne arată istoricii și după cum spun documentele vremii „De la un timp fanarioții au avut dreptul exclusiv de domnie în Țara Românească și Moldova. Cumpărîndu-și postul de domn prin uneltiri slugarnice și pentru sume importante de bani, ei veneau în principate **cu o cantitate de rufe apropiate dezbăcate și flămînde**, care urmau să ocupe diferite posturi sub stăpînirea lor”.

Revoluția lui Tudor Vladimirescu a înfrunghiat în modul cel mai concentrat revolta unui popor mereu lovit și asuprit, de boierii autohtoni și fanarioți, reprezentanți veroși ai unei societăți feudale în plină criză, revolta împotriva jugului otoman și a cozilor lor de topor „domnii și marii dregători” fanarioți care scoteau țara la mezat, storcîndu-i toate bogățiile pentru a plăti sultanului menținerea în posturi. Boierii jefuiau fără rușine poporul pentru ca să poată plăti la rîndul lor numirea în funcții înalte.

În „arzul” adresat Înaltei porți de către Tudor Vladimirescu se arată cu durere „căci boierii sau mai bine a zice tiranii noștri cei cumpliți, învoindu-se cu cel de acum domn (-) ne-au prădat ca niciodată mai înainte și pieirii cei de istov fără de milostivire pre noi ne-au dat... întrucît am rămas mai goli decît morții cei din mormînturi”. Și pentru ca „Înalta Poartă” să se convingă de ceea ce au făcut boierii pe aceste locuri, Tudor cere om împărătesc (dar ca acesta să nu fie acuzat de părtinire el spune ca acest om să nu fie de legea noastră) să vină să cerceteze „să vadă ja'nica stare a țării și să ni se facă îndreptare și orînduială, care să lipsească jafurile”.

Făcînd o apreciere asupra domniei fanariote a lui Caragea și Suțu, ofițerul rus Liprandi spune : „Cîrmuirea funestă a acestor doi domni (Caragea Vodă și Al. Suțu) a adus poporul la marginea prăpastiei și l-a scos din răbdări”.

Situația țărănilor și îndeosebi a celor din Oltenia era deosebit de grea. Țărăni erau obligați să plătească biruri grele, să facă clacă pe moșia boierului, zeciuiala din produse și prestări în zile muncă la repararea drumurilor, șoselelor și alte așa zise corvezi ce le erau cerute de dregători, să efectueze

transporturi ; erau bătuți, schingiuiți după bunul plac de către oamenii stăpînirii.

Însuși boierul Glogoveanu se plînge superiorilor săi că „Zapciul Fărcășanu îi bate pe săteni ca pe hoți și că el nu poate lăsa satul să fugă pentru că îi rămîne moșia pustie”.⁶ El arată că „din 130 case, de cînd s-a încuibat acest ciocoi în cea plasă cu ale lui rele urmări, i-au isgonit pe toți ; au mai rămas niște săraci, vreo 14 ; să duc și aceștia că așa este voința dumisale coconului Fărcășanu nestrămutatul Zapciu”.

„Covîrșite de sarcina insuportabilă a dărilor care nu se mai sfîrșeau și a unui aparat fiscal care înțelegeau să tragă repede foloase cît mai mari din slujbele cumpărate de la domnie, sate și, uneori, plăși întregi se sparg, lăsînd așezările pustii”⁷

Sătenii din Jurmănești⁸ se plîng boierului Glogoveanu că cel însărcinat cu strîngerea dărilor le ia bani pentru bir, pentru dojdii, fără să le arate socotelile și cer scoaterea lui din funcție, căci fug toți oamenii din mahalaua Jurmăneștilor fiindcă ei își plătesc dările, iar el trece acești bani în contul vărului său și pe ei îi pune să plătească dobîndă în zadar.

Țăranii „din hotarul cu Rățezu” cer să aibă și ei „dări mai omenesti” că altfel, spun ei într-o plîngere „apucăm toți lumea în cap, căci noi ce am avut după sufletele noastre, tot am vîndut și am dat în datoria dăjdii și am alergat la marea mila dumneavoastră (neavînd alta)”.⁹

La 16 iulie 1820 într-un raport tot către Glogoveanu, un slujbaș trimis – în urma reclamațiilor primite – să cerceteze pe căpitanul lanache care se poartă ca un sbir, arată că oamenii din plasă „se vaită și strigă” a li se face „despăgubire” pentru jafuri și luări de bani că „nu e un om să nu se plîngă de căpitanu lanache că i-a jefuit, că le-a făcut cazne”.

„Țăranii dependenți sufereu de agravarea sarcinilor feudale, de monopolurile boierești și mînăstirești și de storcerile fiscale”.¹⁰

Toate acestea au creat o stare imposibilă, țăranii luînd drumul pribegiei, iar cei care erau panduri și știau să lupte cu arma au început să se împotrivescă, să nu mai dea ascultare slujbașilor stăpînirii. În unele documente, în unele rapoarte către cîrmuitori, slujbașii arătau că „cu destulă frică mă sîlesc, cu blîndețe printre oameni... oamenii nu dau ascultare, avînd fumuri”, iar „meșterii nimic nu lucrează, cărămidarii, ploșcarii asemenea... Pîrcălabii cer a se lepăda din pîrcălabie”. „Mai toată suflarea (aste nesupusă și neînțelegătoare...”

Un isprăvnicel strigă că „Fără turci... eu în Glogova nu şed, măcar că m-ai face praf, nici că pot face vre-un lucru, **că românii sînt draoi, după ce sînt saraci**”.

Aşadar, se constată de acum că în slujbaşii stăpînirii a intrat deja frica, deşi acestea toate se întîmplau aproape cu un an înainte de revoluţie.

Pentru nepłata dărilor pedepsele erau diferite :

„Aceia care nu aveau să dea banii ceruţi erau închişi în pivniţă şi afumaţi cu fum de ardei roşu, iar în timp de iarnă erau legaţi desculţi afară şi le se turna apă pe picioare” – se spune în declaraţiile celor doi fraţi Dimitrie şi Pavel Macedonschi, foşti căpitani de panduri în oastea lui Tudor Vladimirescu.

Împotriva acestor abuzuri dreptatea nu se putea obţine pe cale legală căci „acei care îndrăzneau să se plîngă împotriva vreunei persoane, care ocupă o dregătorie, de jafurile şi asupririle pe care le suferă, **erau trimişi cu jalba spre satisfacere la acela contra căruia se plîngeau**. Aceasta satisfăcea pe solicitanţi, contrar dorinţei lor, cu o falangă (bătaie cu beţe la tălpi), apoi îşi dubla pretenţiile...”¹²

Starea de spirit pentru răscoală plutea în aer, cu mult înainte de 1821, ţăranii în sărăcia şi necazurile lor încep să se simtă solidari între ei pentru a se putea împotrivi în grup asupritorilor şi chiar încep să se facă temuţi. În unul din documentele citate mai sus, unul din slujbaşii însărcinaţi cu stringerea dărilor se plînge mai departe că „numai cît plecăm după bani, **ne aduc românii porunci ca să nu-i supărăm**”.

Cîrmuitorii nu mai pot stăpîni pe ţărani iar „rapoartele ispravnicilor semnaleză apariţia centrelor de rezistenţă activă; semn prevestitor al evenimentelor din 1821”¹³

În anii dinaintea răscoalei din 1821 s-au făcut simţite diferite revolte în masă ale ţăranilor după cum spune V.A. Urechia. El spune că „în anii din urmă (anteriori lui 1821) nu mai puţin de 10 sate din Oltenia se revoltaseră contra impilatorilor proprietari”¹⁴ şi ceea ce considerăm important în continuare în realităţile lui V.A. Urechia este convingerea lui că în Oltenia starea de spirit de împotrivire, de revoltă pentru nedreptăţi sociale, cuprinsese şi alte părţi din Oltenia, **unde existau şi alţi oameni care chemau poporul la revoluţie, independent de Tudor**. El arată că în Oltenia „nu era numai Tudor care **îndemna** la răscoală. În judeţul Rîmnicu Vilcea o predica şi un alt om rămas obscur, cu numele de Bărbătescu”.¹⁵

La nemulțumirea generală a țăranilor se adaugă și faptul că mulți dintre aceștia cunoșteau meseria armelor, fuseseră voluntari în oștire, în repetate rînduri unii avînd chiar arme asupra lor.

Este cunoscut faptul că în acea vreme județele Olteniei furnizau țării dintre acești țărani cel mai mare număr de ostași autohtoni, cunoscuți sub numele de panduri încă din jurul anilor 1800. În perioada 1806–1812 pandurii au luptat alături de ruși împotriva turcilor. După revenirea la vatră, situația lor nu a fost din cele mai fericite, fiind urmăriți de turci și de boierii care sprijineau pe turci, încît deși aveau dreptul de amnistie și iertare generală și scutiți de anumite dări, iar o parte erau sub protecția diplomaților ruși, un mare număr dintre ei, pînă la răscola din 1821 au murit prin închisori,¹⁵ iar avutul celor în viață era jefuit, fapt pentru care pandurii se plîngeau și făceau jalbe contra violențelor și asupririlor. Sînt cunoscute acțiunile turcilor în acest sens după plecarea trupelor rusești din Țara Românească, unele documente arată cum pașa din Adaka'eh „Regep aga” ataca pe panduri jefindu-i „pînă la piele, drept răzbunare pentru că aceștia au servit în armata rusească”¹⁶.

Boierii din „Comitetul de ocîrmuire” cunoscînd această stare de spirit și revoltele din aceste județe, atrag atenția ispravnicilor făcîndu-i răspunzători de „orice neorînduiele din partea făcătorilor de rele, cari ar da pricina de turburări și neodihnă obștei norodului”¹⁷ și pentru ca să liniștească pe locuitorii acestor județe pe care după cum se spune, boierii îi considerau „ca unii ce erau socotiți mai războinici” au trimis ispravnicilor de îndată ce au primit știri că pandurii vor trece toți de partea lui Tudor, o circulară în care **lăudau** pe panduri și le cereau supunere către stăpînire promițîndu-le privilegii și scutire de dări și biruri.

Demnă de menționat este însă recunoașterea de către acești boieri, a aportului pandurilor, înainte de revoluție la apărarea țării, „saiut fiind alît nouă boierilor, cît și tuturor de obște, cîtă slujbă și vrednicie au arătat după vremi tagma pandurilor din cele 5 județe ot peste Olt, în cît putem dice, că în multe rînduri s'au cunoscut izbăvitori și apărători ai țării de rele și nevoie ce o înconjunase, cu chiar primejdia vieții lor, arătîndu-se cu alîta rîvnă și iubire de patrie, pînă și viața și-au pus-o în primejdie”¹⁸ și după ce se scuză faptul că au fost dați uitării, după ce acești boieri au preluat pute-

rea în urma morții domnitorului Suțu se anunță că „cu stat de obște am chibzuit, că cât mai îngrabă să-i **isbăvim de sub jugul dăjdiilor** și iată printr' această carte a Divanului, poruncim D-voastră, ca de acum înainte să **cunoașteți pe toți pandurii** cari se vor fi aflând într-acest județ și vor fi fost în slujbă după vreme, că sunt cu totul **nedajnici, or birnici...**”¹¹ în veci, dar cu condiția să se arate supuși.

Desigur toate aceste mașinațiuni ale boierilor au fost făcute cu scopul vădit de a preîntîmpina o revoltă generală a țărănimii și pandurilor, dar locuitorii Olteniei asupriți, țărani simpli sau panduri nu au mai putut răbda, s-au înrolat sub steagul nemuritor al lui Tudor pentru a-și obține singuri drepturile.

Văzînd că pandurii îl urmează pe Tudor, boierii, înalții funcționari luau în același timp măsuri împotriva lor. Ispravnicul de Mehedinți trimite asupra lui Tudor oaste să-l prindă.

La 28 ianuarie 1821, Tudor în scrisoarea adresată clucerului Constantin Ralet, ispravnicul de Mehedinți care vroia să lupte contra pandurilor îi adresează între altele : „Au pre semne nu vă ajunge că i-ați prădat și i-ați despuiat, pînă cînd au rămas ticăloșii țărani mai goli decît morții cei din mormînturi ? Și acum se vede că aveți poftă ca să-i și omorîți ?...” avertizîndu-l mai departe îi spune : „Și iarăși zic, păzește-te bine, să nu dai norodului vreo pricină cu vreo împotrivire de arme ; că atunci bine să știi, că nici în găurile șerpilor nu veți scăpa ; pentru că norodul cel ars și fript de către Domnia Voastră este amărit și înfocat asupra-vă ; și numai pricină caută”.

Am vrut să reamîntesc toate acestea pentru a fi mereu crează conștiința noastră, că, revoluția de la 1821 a fost **explozia de durere și suferință a unui popor asuprit și umilit de boierii autohtoni, de boierii fanarioți, de stăpînirea otomană** și nu doar un „episod” al unei mișcări din afară, chiar dacă unele din aspirațiile sale, de eliberare socială și națională erau comune și altor mișcări revoluționare, ca cele din Italia sau din Grecia. A fost o revoluție conștientă de scopurile sale. În nici un caz nu sîntem de părerea celor care susțin că Tudor a ridicat masele populare la arme după „planurile Eteriei”, care de la început a fost o mișcare slabă în Principate. Dacă nu ar fi fost așa, Tudor nu ar fi fost omorît de greci, ci cel mult ar fi murit în luptă dreaptă cu turcii căci el nu ar fi părăsit pandurii lui.

Numai așa se explică faptul că, imediat ce Tudor a dat semnalul, sute de locuitori și panduri din satele Olteniei au venit să lupte sub steagul lui, începînd cu cei din Tismana, Padeș și sutele de sate din jur, extinzîndu-se înspre toată Oltenia și în toată Țara Românească.

„În cîteva zile focul răscoalei a cuprins toată Oltenia”. Pe unde trecea, Tudor era salutat ca un Zeu ocrotitor. Poporul nu-î numea decât „Domnul Tudor”. Din Oltenia revoluția a cuprins toată Țara Românească și a produs un puternic ecou în Transilvania”.¹⁹

Sub aspectul participării la revoluție a locuitorilor din județele Olteniei, interesante sînt cercetările lui I. Neacșu care arată, de exemplu, că în zona din jurul Padeșului la chemarea lui Tudor s-au răscolat de îndată 51 de sate, dintre care 18 de moșneni, 8 de moșneni clăcași și 25 de clăcași.²⁰

I. Neacșu încercînd să facă o listă a pandurilor și locuitorilor care au participat la luptă în județele Olteniei, reușește să descopere numele unui număr mare de panduri, la arhivele statului, în condicele isprăvnicatelor de județ, în care în timpul acestora sau după, au notat participanții la acțiune. Astfel, el menționează, de exemplu, din Baia de Aramă pe Argintaru Gheorghe căpitan de panduri (înregistrat în Condica Ispravnicatului Gorj nr. 1310, fila 69) și pe alții ca Nicolescu și Stoica Gheorghe, tot căpitan de panduri, Țugui Mihăilă din comuna Cloșani, redă apoi numele unor panduri din Gura Motruului, din Pătulele, alții din Ploștina, Odoreasca. Din Vărtop menționează pe Dragotă Pătru, după condica Curții de Apel din Craiova stct. II nr. 901. De asemenea, din Albeni pe Jimblaru Barbu pandur precum și alți panduri înregistrați la Condica Ispravnicatului Gorj nr. 1310, fila 84.²¹

Astfel, așa cum arată majoritatea documentelor, țărăniile au fost atrași spre acela pe care îl cunoșteau mai dinainte și în care vedeau realizarea visului lor de a scăpa de asuprirea și umilințele boierilor. „Scos din răbdări și ajuns la disperare, poporul a început să se ridice și aproape întreaga Oltenie s-a grăbit (să vină) sub steagul lui Tudor, sub conducerea căruia spera să scuture juțul fanarioților și al unor boieri.”²² L. Pătrășcanu arată că țărănimea a sprijinit mișcarea revoluționară condusă de T. Vladimirescu pentru că „interesele ei cereau o răsturnare a regimului în ființă”.²³

Fără a prezenta în mod „istoric” aceste aspecte am exprimat unele păreri, drept omagiu pentru cei care au scris cu

singele lor o pagină luminoasă a istoriei noastre și am amintit câteva aspecte redată în documente sau scrieri, legate de începuturile răscoalei, încercînd să prezentăm în continuare, păreriile unor istorici despre marea revoluție și despre Tudor, mărturii care scot în evidență importanța pe care evenimentele din 1821 au avut-o și o au pentru patria noastră.

Revoluția din 1821, căreia ar fi trebuit de fapt să i se spună „revoluție țărănească” așa cum o denuțește Marx, prin realizările ei, prin urmările ce le-a provocat, poate fi încadrată în condițiile ce caracterizează o revoluție, în sensul științific în care Lenin a definit revoluția; ea reprezintă pentru noi afirmarea redesteptării naționale și am putea spune fără să greșim că revoluția din 1821 poate fi considerată pe drept cuvînt, prologul revoluției române de la 1848.

Despre revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu s-a scris mult, încă din perioada în care ea era în curs de desfășurare, nu însă îndeajuns. Această mișcare populară nu se reflectă în toată măreția ei în scrierile istoricilor noștri și mult mai puțin în scrierile de peste hotare.

Este adevărat că toți marii noștri istorici au scris despre revoluție, despre Tudor, despre situația social-economică de atunci redînd fapte și aspecte, în timp inedite.

Nu vom face o prezentare a istoricilor care au efectuat cercetări asupra revoluției, asupra acestei epoci, și cerem scuze pentru aceasta, nu putem însă să nu amintim numele unora care, după părerea noastră, au adus o contribuție mai mare la cunoașterea acestor evenimente, ca de exemplu: C. Aricescu, E. Hurmuzaji, A.D. Xenopol, V.A. Urechia, marele savant N. Iorga, acad. A. Oțetea și alții care redîndu-ne și interpretîndu-ne fapte din marea revoluție, ne-au făcut să înțelegem cauzele începerii revoluției, faptele săvîrșite, cauzele înfrîngerii, importanța și urmările acesteia pentru poporul nostru, învățăturile trase de poporul român din modul cum a fost începută și condusă această revoluție. Incontestabil printre numeroșii istorici care s-au ocupat de această epocă, un aport deosebit au avut și istorici ca: E. Virțosu, I.C. Filitti, I. Nistor, D. Bodin, N. Corivan, I. Neacșu, Al. Vianu, Sava Iancovici, N. Adăniloaiie, N. Camariano și alții la clarificarea multor aspecte legate de marea revoluție din 1821.

În cadrul acestor cercetări au fost descoperite documente noi în țară și peste hotare, au fost culese povestiri, legende, relatări din presa străină contemporană, s-au adus extrase din

documente străine, sau au fost copiate în întregime și aduse în țară ; au fost tipărite sau retipărite în ediții bogate culegeri de documente.

Cu toate acestea nu s-a reușit să se realizeze o sinteză documentară bibliografică asupra a tot ceea ce s-a scris despre revoluția din 1821 și conducătorul ei, deși au fost întocmite minunate monografii ; și nici o inventariere sistematică a tuturor documentelor și a scrierilor străine. Totodată se pare că acest vast și minunat material existent, acum după 16 decenii încă nu este suficient – sau încă nu a fost studiat suficient și este totuna – deoarece nenumăratele scrieri de pînă în prezent nu au reușit să epuizeze și să clarifice toate problemele legate de revoluție în general, cît și de viteazul ei conducător. Interpretarea documentelor la o parte din istorici este uneori tributară unui subiectivism inexplicabil, alteleori se observă punerea unui accent mai mare pe documente „în copie”, găsite fie la noi fie la bibliotecile străine, fără a avea certitudinea că au existat cîndva în original și fără a se pune întrebarea dacă nu cumva, cum se întîmplă în astfel de împrejurări, unele acte și declarații nu au fost inventate pentru a putea acuza sau disculpa pe cineva față de autorități, îndeosebi în perioada groaznică de represiuni de după eveniment, și bineînțeles aceste acte în copie, pentru a se găsi motiv de pedeapsă pentru cei care au colaborat cu pandurii – ne referim la unele acte găsite numai în copie și pe care istoricii le opun altor acte autentice originale în susținerea unor teze.

Un lucru însă este minunat și demn de evidențiat și anume faptul că nu există nici un istoric român care să nu-și exorime admirația față de personalitatea marelui nostru Tudor, de patriotismul său întreg, față de lupta dîrză, patriotică, a pandurilor săi. În inimile tuturor, în scrierile lor, se simte căldura cu care ei vorbesc despre acela care a spus că „**Patria se cheamă născutul, iar nu tagma jefuitorilor**”, căldura izvorită din istoria reală a mărețelor fapte săvîrșite de eroiul nostru național, din importanța și răsunetul revoluției din 1821.

Este interesant totuși, de remarcat, așa cum spune și N. Corivan relativ la Tudor și la unele aspecte ale revoluției din 1821, că, „din acelaș material documentar, istoricii trag concluzii diferite”²⁴, menționînd multe deosebiri între părerile istoricilor. Se constată de asemenea, că unii istorici ca de exemplu acad. A. Oțetea combate anumite teze²⁵ cu privire la unele evenimente interpretate de A.D. Xenopol, N. Iorga²⁵ iar la rîn-

dul lui este combătut de alți istorici mai tineri ca Al. Vianu și Sava Iancovici.²⁶

Deosebiri de păreri sînt rezultate din îndelungate, minuțioase și migăloase cercetări asupra acestei epoci și se referă îndeosebi la cîteva aspecte mai importante,²⁷ și anume : asupra **caracterului revoluției**, respectiv dacă a fost mai întîi social și apoi național, sau de la început și una și alta ; dacă a fost antiotoman sau antigrecesc sau și una și alta ; **legăturii lui Tudor Vladimirescu cu boierii** : unii susțin că prin acordul cu boierii Tudor Vladimirescu a fost acela care și-a impus voința sa boierilor, alții că, acordul a însemnat o abdicare în fața boierilor, iar alții că înțelegerea cu boierii a fost un mijloc folosit de Tudor pentru a-și atinge scopul de a da o formă „legalistă” mișcării ; **legăturii lui Tudor cu eteriștii** : unii recunosc că au existat legături între Tudor și eteriști, „într-un grad mai mare, alții într-un grad mai mic”,²⁸ unii consideră că mișcarea lui Tudor a fost o mișcare independentă, izolată, alții că deși independentă s-a desfășurat paralel cu Eteria, în timp ce alții susțin că a fost doar „un episod din mișcarea eteristă”, și că ar fi fost de la început încadrată în planul Eteriei ; o altă deosebire de păreri ar fi în **ve privește locul de unde a fost dată de către Tudor prima sa proclamație către popor**, parte din istorici susțin că prima proclamație ar fi fost dată la Padeș, iar alții că ar fi fost dată „Din mînăstirea Tismana”, așa cum se arată și într-un document austriac.

Trecînd peste unele deosebiri rezultate din interpretarea feluritelor documente asupra evenimentelor în discuție, sîntem de acord și reținem ca necesitînd încă unele confruntări pentru clarificări ulterioare, aspectul cu privire la legătura dintre lupta lui Tudor Vladimirescu și eteriști.

Marii noștri istorici A.D. Xenopol, N. Iorga și alți istorici ca Vîrtosu, Bodin etc. consideră revoluția lui Tudor ca independentă de Eterie²⁹ avînd programul ei separat, în timp ce I.C. Filitti și A. Oțetea o consideră ca desfășurîndu-se în cadru și sub planurile Eteriei. A. Oțetea precizează chiar că „Mișcarea lui Tudor Vladimirescu a început în cadrul Eteriei și al revoluției grecești”.³⁰

N. Iorga consideră mișcarea lui Tudor ca fiind „o manifestare a țărănimii, reclamîndu-și cele mai vechi drepturi”³¹ V.A. Urechia susține că : „Pentru Tudor „Eteria” este numai ocaziune iar nu scop...” și că „Tudor a crezut un moment că era în avantajul cauzei pentru care lupta să-și dirigă acțiunea pa-

ralele cu a eteriștilor". „El însă, urmărea același scop și din toate vorbele și faptele lui, domirît răsare, că el nu mai puțin ura pe turci decît pe fanarioji și mai ales pe ciocci”.³²

Este interesant cum se reflectă aceste aspecte ale revoluției din 1821 în unele știri din rapoartele diplomatice de atunci ale unor personalități din acea perioadă precum și în presa străină contemporană revoluției. Astfel contele Chirico în raportul său către Guvernul Piemontului (aprilie 1821) arată că „Tudor Vladimirescu din Valachia... pare să nu fi consimțit și să nu fi adeptat planul lipsit de bun simț al lui Ipsilanti; el nu se depărtează de la proiectele sale și de la cererile făcute Guvernului Otoman și Împăratului Rusiei”.³³

„Gazeta Piemontese” și „Giornale del Regno delle Due Sicilie (aprilie 1821)”, scriu că „dacă Poarta s-ar înțelege cu Tudor, dacă înfrînează avariția Hospodarilor Greci, pe care poporul îi urăște mai mult decît pe pașii turci, Valahia se liniștește”.³⁴

După începerea revoluției, spune mai departe ofițerul rus Liprandi, boierii trimit împotriva lui Tudor o ceată de arnăuți comandați de Hagi Prodan și alți căpitani între care și lordache Olîmpiotu, care după unele lupte care au durat 2 zile la Țintărenj au trecut de partea lui Tudor. Acest lordache pentru prima dată „a făcut cunoscut lui Tudor răscoala eteriștilor și intenția lor, căutînd prin toate mijloacele să-l convingă să colaboreze cu ei, fără să-i dea cituși de puțin să înțeleagă că el era deja implicat)... „el a înfrînat însă din partea lui Tudor o netă împotrivire cu privire la o atare unire a forțelor lui cu eteriștii care urmăreau un scop cu totul opus”.³⁵ Despre izbucnirea revoluției din 1821, lordache, spune mai departe Liprandi, înștiințează pe eteriștii din București, pe Ipsilanti la Chișinău și pe Rizo Nerulos din Iași.

Un document important îl reprezintă și scrisoarea de informare a lui Iacovachi Rizo Nerulos – postelnicul Moldovei – eterist notoriu, către Ipsilanti, care după cum se poate constata, deși era printre apropiații intimi ai lui Ipsilanti, nu cunoștea că Tudor ar fi fost eterist, deoarece îi întreabă pe Ipsilanti la 15.II. 1821 – după ce îl informează că a început lupta, dacă Eteria nu poate trage foloase din revoluția lui Tudor.

„În Țara Românească sînt foarte multe tulburări. Un anume Tudor Vladimirescu (Vladimirescu), avînd gradul de sluger și care a fost în timpul rușilor comandant de panduri, adunînd

peste 4000 de panduri, a rezolvat pînă a altăieri toate județele de peste Olt, proclamînd libertatea, egalitatea și desființarea privilegiilor boierilor, răzbuînd pe cei care au fost neîndreptățîți și înapoiînd lucrurile jefuite; el cheamă prin proclamații întreg norodul dac sub arme. Unele din județele de peste Olt s-au grăbit să i se alătore, altele urmează să i se alătore. Pini a trimis pe un funcționar al consultantului și l-a invitat să vină la cucurești, ca să-i vorbească; **el însă i-a răspuns că deocamdată nu-l lasă norodul**; va veni însă la București împreună cu norodul și atunci are să-l întîlnească. Acest comandant român a trimis o jalbă Porții, scriînd multe împotriva stăpînirii, în același timp, el a scris o altă jalbă Împăratului și alta către Pini ca s-o trimită lui Stroganov. „Ce fel de joc este acesta? Încă nu se poate pricepe. Nu știu dacă Frăția (respectiv Eteria) poate să tragă foloase din această împrejurare. Această răscoală a izbucnit în vecinătatea Serbiei”.³⁶

Navroni, reprezentantul Regatului celor două Sicilii la Constantinopol, într-un raport din 10.III. 1821, arată că Tudor Vladimirescu „nu avea alt scop decît pe acela de a pune capăt dezordinelor, abuzurilor introduse în administrație și un frîu extorsiunilor Principilor, în contra cărora toată țara striga; cerînd instalarea unui domn național și o Constituție potrivită trebuințelor țării”.³⁷

Interesantă este acum părerea a doi istorici mai tineri Al. Vîanu și Sava Iancovici, unii din principalii autori care au participat la publicarea valoroasei lucrări „Documente privind istoria României – Răscoala din 1821”³⁸ în 5 volume, cunoscători ai unui imens material documentar, care, în studiul lor „O lucrare inedită despre mișcarea revoluționară de la 1821 în Țările Române”³⁹, contestă că Tudor ar fi fost eterist și că acțiunea lui ar fi pornit în cadrul Eteriei, așa cum susținea acad. A. Oșetea⁴⁰ cărui această teză i se pare un „lucru curios...”. Acești autori susțin că Tudor n-ar fi aflat de existența Eteriei decît la 25.II. 1821 după întoarcerea lui Al. Ipsilante în Moldova.

Vianu și Iancovici redau în lucrarea enunțată informații pe baza documentelor găsite la arhivele din Leningrad în care se afirmă că „Tudor Vladimirescu n-a fost eterist și din prima zi a revoluției și pînă la sfîrșitul său tragic s-a menținut pe poziția de a lupta pentru înlăturarea fanariotilor, îngrădirea abuzurilor și arbitrarului”.³⁹

Referindu-se la afirmațiile acad. A. Oțetea cu privire la existența „legământului lui Tudor față de Eterie”, autorii de mai sus precizează că „Confruntarea atentă a materialelor lui Liprandi cu documentele interne și acelea achiziționate din arhivele de la Budapesta duc la constatarea că acestea se completează și se confirmă reciproc. Aceste materiale dau dezlegare problemei „legământului lui Tudor față de Eterie, în sensul că : **nu există un asemenea legământ**”, „Actul care este considerat „legământul lui Tudor față de Eterie” și plasat în ianuarie este de fapt un simplu acord între niște căpetenii de oști încheiat la 18 mai 1821”⁴¹, în întâlnirea lor de la Golești.

„În lumina datelor din arhivele din Budapesta, care completează informațiile de mai sus, actul în cauză care fixează acordul de la Golești este acela denumit de acad. A. Oțetea „Legământul lui T. Vladimirescu... **„Analiza actului arată că nu este un legământ al lui Tudor față de Eterie, ci un acord militar încheiat între niște căpitani de oști într-un moment când criza de încredere dintre ei a ajuns la culme**”⁴². Părerile acestor istorici, formată pe baza analizei și interpretării unui număr mare de documente și după cunoașterea și studierea tezei acad. A. Oțetea, vine și se alătură marilor istorici Urechia, Xenopol, Iorga.

Pot fi menționate de asemenea, părerile unor mari luptători ai poporului nostru ca de exemplu : N. Bălcescu care îl considera pe Tudor nu numai un mare luptător neînfricat pentru cauza țărănimii, pentru eliberare socială a țărănilor, ci și un erou al „deșteptării noastre naționale”⁴³.

De asemenea, luptătorul comunist român L. Pătrășcanu precizând cauzele izbucnirii și motivele înfringerii arată între altele că „mișcarea țărănimii oltene” a fost lăsată de la început „în seama propriilor ei forțe”.

Cunoscând desigur mult mai bine evenimentele din acea vreme și studiind mișcările sociale din Europa, caracteristicile lor, Marx analizează și lupta poporului român din 1821 și personalitatea lui Tudor, trage concluzia că „Vladimirescu era patriot român. El s-a adresat nu boierilor, ci țărănilor” iar revoluția din 1821 din Țara Românească o consideră „o revoluție țărănească”⁴³.

Aceasta după părerea noastră este o caracterizare care definește atât pe Tudor cât și mișcarea condusă de el ca avînd un scop strîns legat de poporul român, de năzuințele lui de totdeauna, separîndu-l de scopul altor mișcări inclusiv de cel

al Eteriei, fără ca acesta să diminueze cu nimic măreția acestei răscoale, a cărei forță a fost mult mai mare în principatele române decât a eteriștilor și care dacă nu intervenea uciderea mișească a lui Tudor ar fi obținut succese mai mari și poate ar fi scutit poporul român de la multe suferințe ulterioare.

Este sigur că numărul cercetărilor istorice de valoare nu s-a terminat și alții vor lămuri în continuare aceasta cu obiectivitate deplină, analizând bine veridicitatea documentelor și logica faptelor ce stau la baza ipotezelor respective. Trebuie să recunoaștem însă că munca, interpretările și ipotezele fiecărui cercetător constituie un aport demn de laudă la clarificarea în timp a adevărilor istorice și probabil cindva, cineva va reuși să le sintetizeze în mod definitiv.

Dar să lăsăm istoricii să-și contrunte ipotezele și ideile în interpretarea faptelor istorice și să subliniem încă o dată importanța deosebită pe care o are pentru noi marea revoluție de la 1821 condusă de Tudor, amintind unele dintre urmările acesteia.

Desigur trebuie să ne gândim că înainte de revoluție și în timpul revoluției suferințele poporului au fost mari dar ele au fost mult mai mari după înfrîngerea pandurilor în perioada represiunilor turcești de după răscoală, îndeosebi în județele Olteniei unde Pandurii s-au apărat încă o vreme și unde mii de oameni nevinovați au fost omorâți de turci sub pretext că au participat la răscoală.

Răsunetul revoluției însă a făcut cunoscut Europei, marilor puteri grelele suferințe ale poporului român și forța și voința lui de a se afirma, de a cere dreptul la o viață mai bună și de a scutura jugul fanariot țintind spre deplină eliberare națională, spre o națiune definitiv liberă.

Sub presiunea marilor puteri, Imperiul Otoman nu a putut transforma Țara Românească și Moldova în pašalic turcesc așa cum ar fi dorit, fiind obligat să numească aci domni pămînteni, așa cum a cerut Tudor, răsturnînd pentru totdeauna întregul regim de conducere tanariot. Restabilirea domniilor pămîntene spune acad. A. Oțetea „a fost urmarea directă a evenimentelor din 1821” iar „înlocuirea domniilor fanariote prin domniile pămîntene a însemnat o adevărată revoluție”.⁴⁴

Pentru țărani, răscoala a fost o luptă înverșunată de clasă împotriva boierilor, mergînd pînă la aspirația de a lua în stăpînire moșiile acestora.

După plecarea turcilor în urma presiunii marilor puteri, situația țărănimii s-a mai îmbunătățit, spiritul revoluționar nu a încetat însă, țăraniii opunând în continuare rezistența la cererile boierilor, de data aceasta pe cale legală judecându-se, obținând anumite drepturi, oprind pe boieri să mărească zilele de clacă sau dăjdiile. La rindul lor, boierii nu întindeau prea tare coarda fiindu-le încă proaspăt în minte zilele revoluției, de altfel unele din dări și biruri fiind anulate încă de către Tudor.

Îmbunătățirea situației țărănimii după revoluție a fost remarcată și de Marx care spune că „Răscoala lui Vladimirescu (armata lui era compusă numai din țărani) și domnii pămînteni au exercitat o influență moderatoare asupra boierilor. Grigore Ghica a apărut energic pe țărani. Anii 1822–1828 au fost cei mai buni pentru țărani”⁴⁵

În inima de mare patriot a lui Tudor, alături de ideile de dreptate socială și eliberare națională și-a făcut loc și marea idee a unității naționale, a unirii în luptă a patrioților din cele trei Țări Românești, se cunoaște faptul că în oastea lui luptau un mare număr de ardeleni⁴⁶, se cunosc deasemeni îndemnurile lui către moldovenii de a sprijini revoluția, de a lupta alături, manifestările de simpatie ale populației din Moldova și Transilvania. Aceste îndemnuri au rămas vii în inima poporului și ele s-au reafirmat după puțin timp în furtunoșii ani 1848 și 1859 și în continuare pînă la realizarea acestor idealuri.

„Domnul Tudor”, cu înțeles de „Domnitorul Tudor”, a devenit după cum cu toți sîntem de acord, un simbol al luptei pentru dreptate socială și eliberare națională, un erou al redesteptării noastre naționale constituind sursă de inspirație revoluționară pentru toate luptele următoare ale poporului român pînă la eliberarea de sub jugul fascist și preluarea puterii politice în țară, de către forța revoluționară cea mai puternică, clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare, construind România Socialistă.

Lupta lui, idealurile lui, au constituit o sarcină pentru generațiile ce au urmat inclusiv pentru noi, care cu sacrificii mari a fost îndeplinită, așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român: „Ceea ce a început Tudor au continuat revoluționarii democrați de la 1848, a dus mai departe într-o formă superioară Partidul Comunist, continuatorul celor mai bune tradiții de luptă ale poporului nostru”.

Datoria noastră permanentă este de a nu-l uita pe Tudor din Vladimir și pe luptătorii credincioși lui, de a cerceta mai departe documentele din această perioadă pentru a cunoaște cât mai mult adevărul istoric, de a-i urma exemplul pentru a apăra poporul și a ne jertfi pentru el, de a lupta neabătut pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră.

N O T E

- 1 C. Antip — Trepte peste timp — Editura militară București 1970 — pag. 75.
- 2 V.A. Urechia — Istoria Românilor. Revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu. București 1901, pag. 15.
- 3 Documente privind Istoria României — Răscoala din 1821, vol. V, Edit. Academiei R.S.R., București 1962, pag. 409.
- 4 Documente, privind Istoria României, Răscoala din 1821, vol. V, Edit. Academiei R.P.R., 1962, pag. 447.
- 5 Documente privind Istoria României, Răscoala din 1821, vol. V, București 1962, pag. 410, Edit. Academiei R.P.R.
- 6 Academia R.S.R. documentul CXXXVI C 1820.
- 7 Istoria Poporului Român. Editura Științifică, București 1970, pag. 278.
- 8 Academia R.S.R., documentul CXXXVII C, 1820.
- 9 Academia R.S.R. documentul C XXXIII C 1820.
- 10 Istoria Poporului Român. Editura Științifică, București 1970 pag. 330.
- 11 Documente privind Istoria României — Răscoala din 1821, vol. V, Edit. Academiei R.S.R., București 1962, pg. 518.
- 12 Documente privind Isaoria României — Răscoala din 1821, vol. V București, Edit. Academiei R.S.R. 1962, pg. 518.
- 13 Istoria poporusui Român, Editura Științifică, Buc. 1970 pg. 278.
- 14 V.A. Urechia, Istoria României — Revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu, Tomul XIII — București, 1901, pg. 20.
- 15 Documente privind Istoria României — Răscoala lui Tudor Vladimirescu, vol. V, pg. 410.
- 16 Idem, pg. 267.
- 17 V.A. Urechia Istoria Românilor — Revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu, tom. XIII, București 1901, pg. 18.
- 18 V.A. Urechia, Istoria Românilor — Revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu, Tom XIII, București 1901, pg. 18.
- 19 Istoria Poporului Român. Editura Științifică, București 1970 pg. 333.
- 20 I. Neacșu — Studii — Revistă de istorie nr. 2 anul XI, 1958, pg. 98.
- 21 Studiu XI, Revista de istorie Nr. 2 1958 — pag. 98.
- 22 Documente privind Istoria României — Răscoala din 1821 — vol. V, București 1962, pg. 270.
- 23 I. Pătrășcanu, „Un veac de frământări sociale“, pag. 64.
- 24 N. Corivan — Tudor Vladimirescu și istoricii români: A.D. Xenopol, N. Iorga, E. Vărtosu, I.C. Filitti, D. Bodin, A. Oțetea — Iași, 1946' pg. 1.
- 25 Acad. A. Oțetea, Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821, Edit. Științifică, București 1971, pg. 22—31.

- ²⁶ Al. Vianu, Sava Iancovici — Studii XI, Buc. 1958, pg. 67—91.
- ²⁷ N. Corivan — Tudor Vladimirescu și Istoricii români: A.D. Xenopol, N. Iorga, E. Vârtosu, I.C. Filitti, D. Bodin, A. Oțetea — Iași, 1949, pg. 1.
- ²⁸ N. Corivan — Tudor Vladimirescu și istoricii români: A.D. Xenopol, N. Iorga și E. Virtosu, I.C. Filitti, A. Oțetea — Iași, 1946, pg. 1.
- ²⁹ Idem. pg. 111
- ³⁰ Ac. A. Oțetea — T. Vladimirescu și revoluția de la 1821 — București, 1971, Edit. Științifică pg. 35.
- ³¹ N. Iorga — Istoria românilor prin călători ed. II, vol. III, București 1929, pg. 119.
- ³² V.A. Urechia — Istoria românilor — Revoluția lui T. Vladimirescu, Tom. XIII, 1901, pg. 15.
- ³³ Arhivio — Torino, Lettere Ministri — Constantinopol, vol. 2, 1821, citat de D. Bodin — în T. Vladimirescu în lumina izvoarelor italiene — Revista istorică română, vol. XII, București, 1943.
- ³⁴ Gazeta Piemontese nr. 57, 12. V. 1821, pg. 2; Giornale delle Duo Sicilie 29 mai 1821.
- ³⁵ Documente din Istoria României — Răscoala din 1821 — vol. V, București 1972, după documentele din Arhiva istorică centrală de stat din Leningrad, F. 673 op. I, dos. 234, caietul A, pg. 273.
- ³⁶ Documente privind istoria României — Răscoala din 1821, vol. IV, București, 1932, pg. 123—124.
- ³⁷ Arhiva Napoli Legazione — Constantinopoli, Diversi, vol. 43. citat de D. Bodin.
- ³⁸ Documente privind istoria României — Răscoala din 1821 — Edit. Academiei R.P.R. 1962, vol. I—V subredacția acad. A. Oțetea, Nichita A. Dăniloiaie, Nestor Camarniano, Sava Iancovici, Ion Neacșu, Al. Vianu.
- ³⁹ Studii, VI, 1958, pag. 67—71, 87, 88, 89.
- ⁴⁰ Acad. A. Oțetea — T. Vladimirescu și revoluția din 1821, Ediț. științifică, București 1971, pg. 33.
- ⁴¹ Studii, XI, 1958, pag. 67—71, 87, 88, 39.
- ⁴² N. Bălcescu — Opere vol. I/2, Ediț. G. Zane, București, 1940, pg. 25, citat de A. Oțetea.
- ⁴³ Arhiva Marx—Engels, Ms. B. 91 (Institutul internațional de istorie socială, Amsterdam), citat de acad. A. Oțetea.
- ⁴⁴ Acad. A. Oțetea — Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821, Ediț. Științifică, București 1971, pg. 512.
- ⁴⁵ Arhiva Marx—Engels, Ms. 85 (Institutul internațional de istorie socială, Amsterdam) citat de acad. A. Oțetea.
- ⁴⁶ I. Neacșu — Locuitorii din Oltenia și răscoala din 1821, Studii, XI Revista de istorie nr. 2/1958, pg. 93.